

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Band: 43 (1929)

Artikel: Praulas
Autor: [s.n.]
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-199796>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 30.09.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

ida, ha'la gia scho davos en giat. La gianira fascheva tarmagls cun el. I mettevan el an ena tgolscha ner sut en vaschi. La sera, cur ch'i tat nava gio nuegl, scha èl cuneneada gnia an ena nunudida anguscha a suainter e carpo giau tut la biestga toccan sen ena vatga. Cur quella dunna è allura gnida l'otr' ea, hani fatg anguerz, ca suainter ca ella segi stada qua, vegin gia granda disfurtuna. Mo la dunnetta ha getg, ch'ella vegi via tut, tge ch'i vegian fatg cugl giat, mo ussa vignin puspe a ver fortuna, ad i è ear sto la verdat.

Igl mascun.

En um salamantava, ca la si dunna segi adigna sco morta agl litg a ca el odi da notg ena tschearta bisada, sco d'en mascun. En oter ha getg ad el, ch'el degi me stupar sei tut las rusnas ain spejer ad ear la rusna la clav. El ha fatg quei, a la daman stada morta agl litg.

Praulas

Hans Narr.

Igl Hans narr era en nunudia schleat carstgan ca engulava ear, noc' e saveva à ca veva ear anc aint oters fears digl giavel agl tgea. Cur ca si mamma è morta, hal pria ella a mess giau a miez la veia sen ena sutga, a i fariell sper ella a do i gugliogn aintaman, tut sco sch'ella filas. Ella filava schiglio adigna giau avant tgea sella veia, ad ils davos onns udevla a vezzeva schliet. El e allura ia sei sen faneastra, per vurdar, scha enzatgi gness. Plansia egl vegnia egn cun en tgar fagn, a quel ha via, ca la viglia era là amiez la veia a filava ad ha clamo, ca la degi fugir ord veia. La povra viglia udeva aber nut a saveva betga fugir, a cur ch'el e rivo ple datier cugl tgar fagn a 'la leva betg ir davent, hal do egna cun en fest ch'ella e dada giod' la sutga. Cur ch'igl fegl ha via quei, el curria giau ad or tgea cun ramurs e faranturs sper que um a getg, ch'el vegi mazzo la si mamma ad è curia a tgisar el tier la dertgira. Igl pur ha allura fatg visitar la viglia, ad i han cato or, ch'ella era morta avant, ch'igl pur era gnia tier ella, a la gliat e gnida sesur ch'igl era sto me ena tempa digl Hans narr, a tut ha tartgea ch'i vegen uss' avunda digl Hans narr ad han sapartartgea, ch'igl miglier segi, da metter el an en satg ad ir or dafor la vischnauncha ad igl fierer agl lai. Sen tal a tal gi hanipria el e mess an en satg ad il satg sen

en tgar a tuts ils umens en is cun el or, per il fierer agl lai. Mo sen veia eni gnis tier en' ustreia. I han cato per bien dad ir aint a beber anc en glas vegn. Igl Hans nar hani natiral scho orgi segl tgar sulet. Cur ca tschels eran all' ustreia, sch'egl passo en purtgêr cun en muvel ports sper l'ustreia vei. Cur ch'el e sto sper i tgar, scha hal udia, ca egn clamava: «A jau vi betg a pos betg a fetsch betg.» Cur ch'i purtger ha satgiert, ca quella vusch gneva or digl satg segl tgar, sch'al getg: «Tge vol betg a pos betg a fas betg?» Agl Hans narr ha respundia: «A jeu vi betg a pos betg a fetsch betg igl president dalla vischnanca, sas i mi lessan far president.» Cur chi purtgêr ha udia quei, hal getg: «Mo scha tei vol betga far i president vischnanca, jeu i vi schon far.» «Mo allura stos gnir ain que satg a schar gnir or me,» hal getg i Hans narr. «Ea gea, jeu sund schon cuntaint,» hal getg tschel, ad el ha arviert i satg a scho gnir or i Hans narr ad e ia aint sez. Igl Hans ha pria ils ports ad e ia ora sei sur i lai agl gold. Tschels en allura gnis or dalla ustreia, pria ils tgar ad is anavant or a fiers giau i satg ai lai, ad is allura tgea.

Suainter en per gis el i Hans narr gnia cus ports aint a seper vischnanca. «Tschuî» qui a «tschuî» là, ascheia ca la gliad e gnida or tgea, a cur chi han via gnand igl Hans narr seper veia cun en beal muvel ports, scha eni tut surstos a savevan betga tge crer, a cur chi han emparo el, sco ch'el segi puspe qua, sch'al getg, ch'el segi sto agl lai a cur ch'el segi gnia giau vegel via beal pros ed ers e baltestgas muvels, vatgas a ports e da tuttas sorts oter glimaris. El vegi tartgea da prender parenea en muvel ports a gnir ansei. Cur ca tschels han udia quei, eni gnis scuis segl Hans narr. Tut ca scueva ad el quel baltestgas ports. Cur ca Hans ha via quei, hal getg, ch'els dessan ear ir or a giau agl lai per enzatge, quei cunveani, a cur chi han emparo, sco chi vegen da far, per survagnir tge chi vigilian, hal getg: «Me na or tigl lai a matte vei en essa allura val gl'emprem vei igl president a cur ch'el saglia giau a vean gest ain l'ava a vezza enzatge, degel dar en bregl per segn, a sen quei den tuts saglir suainter. Ils umens da que vaschinadi han fatg quei, ch'i Hans narr veva getg. Els en is or, a gl'emprem el ia vei igl president sen l'essa, a cur ch'el cun seas butatschun e saglia giau agn l'ava, ha quei do en nun-udia plunt. Tschels han tartgea, quei segi l'enzenna ad en saglis tuts suainter. Ascheia el i Hans narr sto anavos sulet cullas femnas degl entier vaschinadi.

Ils dus frars.

Dus frars, en pardert ad en tup, navan a tgirar las tgoras. Igl tup va a far marena a fa ena detga tagliarada pizzochels. Cun da turnar hal d'ir sur la punt, ca las tgoras passan. Quell' ha rusnas, ca las tgoras van giâu culs pes. «Cun quei lainsa schon far ena fegn,» tratgel, prend' a stoppa las rusnas culs pizzochels. Cul riva tier igl frar sainza marena, el lez vilo a gi: «Te seia betga schar ir ple a far marena, daman vonti jau.» L'oter gi val a fa ena stupenta pult. Cul riva sela pastira, tgattel igl frar tut sulet. «Mo nau' has las tgoras?» clomel. «Varda velà, noca gl'en,» gil igl frar a mussa sen ena palè. Tschel varda vei a vez' anc me la cuvas dallas tgoras, gl' oter era schon fundò. El fier' alla gretta la pult ear vei ad alla palè, clamand: «Moscha possal igl giavel prender tut.»

Dudesch onns alla scola cantonala.

Gl'era egn, *ch'era sto dudesch onns alla scola cantonala*, allur' eral pardert avund' ad e gnia a tgea. Allura egl gnia fiera, ad el e ia a fiera. Si mamma ha getg, ch'el degi cumprar guilas. El e ia ad ha cumpro guilas. Cun da turnar antopel ena bala strom a fetga las guilas agl strom. — *El era sto dudesch onns alla scola cantonala.* — Cul riva a tgea, empearla la mamma, no' ch'el vegi las guilas. El gi naua. «Mo ti es en scort giuven, ti stuevas fitgear ellas alla tgapeala.» El: «Sch'ussa, l'otrea seja, co far.» El va d'otrea, cumpra ena furtga a fetg' ella alla tgapeala. Cul vean a tgea, e'la la tgapeala tut ruinada. La mamma dat digl tgea a gi: «Savevas betga metter an en fest a purtar se dias?» «Mosch' ussa l'otrea seja, tge far.» — El era sto ect.

L'otrea el ia a cumpro en piertg. Allur' hal mess en fest ainpigl tgil a purto se dias. Cul e gnia a tgea, eral igl piertg carpo. «Mo, savevas betga metter ena suja an en pe a far ir a vant?» gila la mamma.»

El: «L'otrea seja sco far.» — El era sto ect.

Allur' el ia a cumpro ena vanang cun pès a mess la suja an en pe. Mo la vanan nava betg' avant, el ha stuvia trer suainter ad e rivo me cugl pé a tgea. La mamma: «Ussa te seia betga schar ir ple a fiera, ussa vi' ir jau, a tei sas star qua a tener tgea.»

Cull' e stada davent, el ia giâu a sto cugl dias encunter la tgea per tener la tgea. — El era sto ect.

Allur' egl passo enzatgi ad ha amparo, tge ch'el fetschi qua. El: «Mo mi mamm' e id' a fiera ad ha cumando, ca degi tener tgea.»

Igl passant: «Mo quegl e betga tania tgea, tei stos ir sei a cular paintg a beber vign.»

El va sei a metta sur igl paintg. Allora hal sapertertgia, d'ir giâu a beber vign, va giâu a beva. Là venigl andamaint, ch'igl paintg savessi ir sur or. El curra sen tgadafia, emblida aber alla furtegn da serrar la spegna. Cul vean agn tgadafia, el igl paintg ia sur or. El sapertratga ved igl butschegn a curra dabot gion tschaler. Tut igl vegn e ia or; El prenda dabot en per satgs fregna a fiera or segl vign. Tge truglem!

El era sto dundesch onns alla scola cantonala.

Il Buchhalter (contabilist).

Igl er' eneada mort en «Buchhalter». En scort giuven oda quegl a sa betga capir, ch'in stotgi murir, per tener en cudesch. El ha sartertgea, ch'el viglia ir agn quella piazza, va a vean pria sei. L'oter gi fal igl patrun sear el sen ena sutga, mett' ad el en cudasch se dias a sea anc giâu sez sesur. Igl poverett ha greav a siua sc' in prer. Da miezgi gil agl patrun: «Na quei fetgi jau betg, jau vi schon crer, ch'in stotgi murir, da far quella lavur.»

Il giat a la mir.

Igl giat a la mir vevan fatg ena punt da strom sur en ava vei. Cugl giat e ia suravei, ela ruta la punt, a il giat e do giâu agn l'ava. La mir ha ris, ch'igl tgil e schluppo. Ell' e ida tigl calgér ad ha getg:

Calger, mi cuntsch' igl tgil!

Calger: Jau sto ver zedlas.

La mir va tigl piertg: Piertg, mi de zedlas, igl calger mi cuntsch' igl tgil!

Piertg: Jau sto ver fregna.

La mir va tigl muliner: Muliner, mi de fregna da dar agli piertg, igl piertg mi dat zedlas da dar agli calger, igl calger mi cuntsch' igl tgil.

Muliner: Jau sto ver gran.

La mir va tigl êr: Êr, mi de gran, da dar agli muliner etc.

Êr: Jau sto ver grascha.

Vatga: Jau sto ver fagn.

La mir va tigl pro: Pro, mi de fagn, ect.

Pro: Jau sto ver plievgia.

La mir clom' alla plievgia: Plievgia, mi de ava, ect.

Ena dunna schev' en' ea ad' en otra: «Schassti betga metter aint en toc tgarn alla ti suppa, jau vi allura persuainter schar metter aint ils teas nudels agl meas paintg, cur ca liu el.» L'otr' e stada cuntainta.

Ena dunna culava paintg. En vaschegn vean tier ella ad dumonda: «Stgessi betga metter aint agl teas paintg dus pans, jau ve pan starmentus ferm?» «Bagn, bagn,» gila la dunna, a tschel vean cugl pan.

La glegna.

Alla glegna de easser en um cun en sarlut da mulscher. Quel era sto enea en beal a frestg sagnun sen en' alp. Ena sera, ch'igl era fetg ruch, e gnida ena dunna viglia tut bletscha a miez schielta tier el ad a rujea, ch'el degi schar star sur notg ella. Mo igl giuven vev' en cor fred ad ha catscho davent ella. La dunnetta e ida, mo ha anc clamò anavos: «Damena ca ti es aschi crudevel, des ir agl ple fred lia a star là cugl sarlut aintaman an perpetnadad.» Sco la femna ha getg, egl ia. Igl giuven e gnia bandischo sela glegna a stat anc oz là cugl seas sarlut aintaman.

Igl fols S. Pieder.

Avant blears onns viveva sen en casti or vart ena vieua fetg reha. Schon da fri gi eral mort igl ses um, ad ella steva agl ses casti me cun ena fantschealla. Ell' era ena sointga a prusa femna a nava fetg savens or agn vischnanca ad urar agn baselgia. En gi tgatta ella segl ses banc ena breav adressada ad ella. Agn quella stat scret, ca S. Pieder vigni tala a tala sera segl casti tier ella a discurer digl seas um. La femna ha en grand plascher gioda quegl, turn' anavos a raquinta alla fantschealla la novitad. La fantschealla terla, safida betga dalla tgosa, mo te quia. Ella ha en spus ch'e landjeger a dat part a quel, ca S. Pieder degi vegnir tala a tala sera tier la patruna. El degi vurdar ad easser là quella sera. Se la sera fixada ha la fantschealla da preparar ena splendida tschagna, spir tratgas delicatas. Igl spus e ear segl post. La signura ha tratg aint igl miglier vastgia a spetgia alla sala sen

S. Pieder. Lez vean verameng dalunga, en terment um cun ena barba grischa ad enturn tschunc ena massa clavs. La fantschealla ha da purtar sei las tratgas. S. Pieder maglia sco en biestg a raquinta sei tgosas alla signura. Leza cre tut sco zucher. Avanca schar purtar aint la davosa tratga, gil igl landjeger alla sia spusa: «Quell' eada vonti jau aint, jau sto ear ver que cherli!» El va aint. S. Pieder surstat empo, vesand igl landjeger. Mo lez salida el curtasevlameng a gli gi: «Scogl para essas vus igl S. Pieder, mo vus stuves mussar a mei las vossas scartiras.» S. Pieder rispunda: «Egn, ca ven gio da tschiel, dovra nignas scartiras.» Igl landjeger: «Quei va a mei tier nut, danunder ch'egn vean, jau sto ver las scartiras, schiglio vus fermi.» Agn que mument vean la fantschealla sen gl' esch a gi: «Giau avant la porta e enzatgi, ca ha pitgea a less gnir aint, jau ve aber betg arviert.» Sen quei fal igl landjeger curtas a leja S. Pieder. Lura prendel ena siir a va giau avant la porta. Qua odel tgavand ordafora. El stat quiet a spetgia se las tgosas, ca vignan. Dalunga sancorschel, ch'igl vean rut tras ena rusna tragl mir, a tra quella vean or en tgea d'en um. Igl landjeger prenda dabot la siir a taglia giau igl tgea agl um. Lura firel el aint igl tgiernp alla curt digl casti. Segl mument vean en oter aint da la rusna; ear quel e pears ad ascheia en tearz ad en quart. Tschels ordafora sancorschan, ch'igl va betga tut tier recli ainlà a van davent. Igl landjeger fa guardia toca gis sper la rusna. Lura val tier S. Pieder a magna or lez agn vischnanca avant la dertgira. La ha S. Pieder stuvia gir, tgi ch'el segi. — El era igl capo d'ena banda da morders, ca levan murdrager la signura a rubar or igl casti. — La signura ha do agli landjeger a la si spusa blear daner per engraziamaint. Els han lura savia maridar ad en stos fetg ventirevels.

Igl geier ad igl calgér.

Igl er' eneada en geier ad en calgér, dus pover schanis, mo fetg buns amitgs. Igl geier gudagneva poc cun sunar ad ha sapartartgea, ch'el vigli ir ple liensch davent ad encurir la furtuna. El ha pria cumgnea digl seas camerad ad e ia. En gi, ch'igl era caliras, hal samess sut en pumer per pussar. Qua vezel gnand ord d'en culm visavi 24 umens. Quels vignen giau alla vallada ad en dalunga orda la vasida ad el. «Mo tgi sa, scha jau nass sei a vurdar, tge quegl e agn que culm,» gil tiers sasez. El prenda a va sei a riva aint an ena tarmenta tana. Qua vezel massas daners, tgosas custevlas ad ear vivanda a

bavranda. El prenda tant daners, scol po purtar, a turna anavos. An ena vischnanca empo ple liensch biêgel sei ena beala tgea a fa ustreia La si geia palendel agn stiva veda la parê. El era ussa en um reh a basgneva betga ir a sunar ple.

Igl ses cumpogn vigl, igl calgér, e dalunga ear gnia sesur, ch'el segi vegnia rech cunenea ad ha gia merveglias, sco quei segi ear ia tier. El fiera igl marti ad il lest velà: «Quei emporta betg da gnir tort qua sela sutga, damena ch'in sa far la ventira sen en man ple leav.» El prenda la veia sut ils pes a va tier igl geier. Lez salida el fetg curtasevlameng a mussa ad el la beala tgea da sensum tocca giodapes. Ear raquintel agli seas vigl amitg, sco el segi vegnia tier quella ricchezza, mo el degi tener quei dascus. Igl calgér empurmetta que natiral fermameng, mo ei vut ear ir sei alla tana a catar la sia ventira. Gl' ustier scunsegia quei ad el, perquei ch'ils morders vegien probabel santgiert, ch'igl segi gnia pria daners. Adumbattem, igl calgér vut sur tut la figns ir. «Scha dumbra peia «bagn», ch'igl segi 24 dels, cugl vignen ord la tana, a sch'igl e ple pocs, scha per l'amurdadia betga va sei, ner ch'igl va mal cun te.» Igl calgér va or sut igl pumer a spetgia la fortuna. Enzacuras vignin ils umens tschisei or dil culm. El dumbra cun furia, mo vean tant altero, ch'el sa igl davos betga, sch'el vegi 24 ner 22. Mo turnar vutel betg, l'engurdienscha per daners e megnia granda, ad el va sei ad alla tana. Strusch el aint, scha saglian ord en cantun dus sgarschevels morders, tgappan el a gin cun terribla vusch: «Aha, ussa vains' igl schelm, igl lader!» Igl nos pover calgér a pears igl pled dalla tema a sa ena peaza gnanc samuentar, do enzacuras balbeteschel trembland: «Na, na betga jau ve pria ils daners, quel a quel e sto.» Ils morders savevan schon tut, vevan aber tartgea, ch'igl ustier gness sez anc enea, a ch'els setgien allura far vendetta.

Igl calgér hani mazo sainza misericordia. Cur tschels en turnos, hani lura fatg igl plan, sco anganar gl'ustier a far vendetta a lez. Basta, els en dalunga stos paregna.

Ena sera fri bold vean tigl ustier en fetg nobel signur, vut star sur notg a raquinta, ch'el vommi enturn a vender vign, igl seas famegl cun ena tgargia butschegns vigni dalung' ad easser qua. Igl ustier era aber en mal giavel ad ha saschmino, ca quei segi betga tut enurden ad ha scho visar als purs a mastrignérs dalla vischnanca, ch'igl degien segl mument gnir tier el a mintgegn degi prender cun el en guaffen. Ils umens vignian dalunga culs guaffens se dias. Igl um easter sa

schmarveglieria ad empear a gl'ustier, tgea quei vegi da muntar. «Mo quei e ils nos schurnaliers, ca vignian a tschagna.» Igl signur sa quietescha. Dantant riva avant la tgea en viturin easter cun ena granda tgargia tarment butschegns. Agn que moment datel gl'ustier ad als umens ena anzena. Quels saglian vei a fermen igl signur agl viturin. Lura earvin l'en butschegn suainter l'oter a tgattan agn perfinadegn en morder. Els ferman tuts a datten allura sura els alla dertgira. — Antras la si malizia erel gl'ustier gnia da sasalvar, mo igl pover calgér veva stuia pearder la si veta.

Igl pardicant cugl cuzér.

Davigl eran ils nos pardicants anc betga aschi sabis sco ozilgi; mo els vevan era betga tantas scolas, sco quels dad uss, schiglio Els naven me en per mains tier en pardicant vigl capavel, per emprender empo da liger a scriver a magari empo lategn. Mo per quei faschevin tuttegna stupents priedis, gnevan nador cun plects, ca devan giâu sco marteals sels cors dils pover putgians. (La gliat nava da lez tains er anc a priedi.) A betga me far priedi savevin, els faschevan ear sez igl pur, sajevan, raschlaven a manaven fagn da stad, a stivevan bagn ear enqual priedi culla folsch aintaman. A sch'els s'ambliavan enqualgea empo, sch'e quei da perdunar, in sa piglver betga far duas lavurs an-enea. Ascheia vevel ear que pover schani sa cumblido, ca nava cugl cuzér se dias sela canzla. Sto degl easser egn da Mathon, a sarà probavel ear la verdat.

Sco gl'e gnia raquinto a mei, sajevel eba ena sonda sera avant l'uraziun ora la Prada, sainza sapartertger ved quella. Matem ch'el veva agl tgea igl priedi da l'oter gi. Insumma, cunenea odel tutgand igl sens d'uraziun, fiera la folsch velà a curra all' anguscha cugl cuzér segl tgil aint a sela canzla. Pudess cumprender, sco quei ha fatg «tarling, tarlac» ainda baselgia a sela canzla, sco la gliat sgnuflava a scogl pover schani e sto mal, cul e vagnia tier sasez.

La mort nera.

Agn Schons duevan easser antras la «pesta» mortas or bunameng tut las vischnancas. Igl raquantan anc vei a na dalla mort nera.

1.

Se Mathon erla ear la pesta. Quels da Mathon stuevan manar ils